

*Guardians of the Memory
Пазители на паметта*

ЕДИН ОСМАНОТУРСКИ НАДПИС ОТ НАЧАЛОТО НА XIX ВЕК В КОНТЕКСТА НА ИСТОРИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА АНХИАЛО И ПРИЛЕЖАЩИЯ МУ РЕГИОН

Димитър Ницов
Исторически музей – Поморие

Резюме. В Исторически музей – Поморие, се съхраняват забележителни епиграфски паметници от османската епоха. Един от тях би могъл да бъде свързан с времето на кърджалийските размирици из Румелия, които засягат и района на Южното Черноморие по днешните български земи. Връзката между мраморната плоча, изписана с арабско писмо, и региона на Анхиало може да бъде потвърдена само ако бъдат открити допълнителни документални свидетелства, които биха хвърлили повече светлина върху тази тема.

Keywords: Ottoman empire, ottoman turkish, Anchialos, epigraphy

Епиграфските паметници на арабско писмо, съхранявани в Исторически музей – Поморие, са едни от най-интересните документални свидетелства от епохата на османското владичество. Текстовете, изписани върху мраморните плочи и останалите каменни фрагменти, са с разнообразен характер: строителни надписи, цитати от Корана, надгробни слова и др. В надписите често се крие важна информация, касаеща отделни исторически събития, които могат да се свържат с историята на Анхиало (дн. Поморие) или околните селища от региона.

Тюрколозите османисти са изследователите, оценили най-пълно значението и важността на османските епиграфски паметници като исторически извори¹. Съпоставянето на текстовете, изписани върху камък, с други документални свидетелства дава една по-пълна картина за конкретни исторически събития.

Епиграфският паметник, за който става въпрос в настоящото съобщение, представлява мраморна плоча с размери 38, 5 x 49 см, върху която е изписан текст с арабско писмо на османотурски език. Към настоящия момент се намира в експозицията на Исторически музей – Поморие. Плочата не е вписана в нито една инвентарна книга на Музея, не е ясно откъде произхожда: дали е от Анхиало, или от някое друго селище в региона. Настоящият превод на текста, който представям, е дело на османиста Стоян Шиваров:

„Закрила за всеки, който поставя мрамор [не се чете]
не вижда [не се чете] ако също като Искендер
притежава доброта, [то] на Ахмед [? несигурно четене] ефенди трябва да
се даде оръжие!

Господ няма да ни лиши от тази си милост!

1222 година [1807/1808 г.]“

Текстът на плочата сам по себе си е голяма загадка. Вероятно е строителен надпис. Не е ясно на каква сграда или съоръжение е бил поставен. На места текстът е леко повреден, част от думите не се разчитат и от там идват редица други въпросителни. Няма яснота и около личността на Ахмед ефенди (след като е назован „ефенди“, е някой влиятелен и образован човек). Призивът да му се даде оръжие, също е труден за тълкуване. Не се разбира дали става въпрос за оръжие на словото и вярата, или оръжие, с което да срази враговете на бойното поле. Предвид размирното време (визирам годините в надписа) – последното е по-логично.

Периодът, през който е създаден епиграфският паметник, е изключително важен и интересен не само за историята на Ахиолу (тур. име на Анхиало) и неговата каза, но и за цяла Румелия. Това е смутната епоха в историята на Османската империя, или т. нар. „кърджалийско време“, когато султанската власт почти не се усеща из българските земи. Анхиало не е далеч от вихъра на събитията и на няколко пъти, в самото начало на XIX в., е заплашен от разорение, а някои селища в Анхиалска каза стават плячка на разбойниците. В района на Бургас и Анхиало с пълна сила тържествува хаосът. В този момент единственият, на когото може да се уповават както християни, така и мюсюлмани в района на Южното Черноморие, е анхиалският аянин Чилесиз заде Мустафа ага, останал верен на султана. Но и той не е всесилен да обуздае бандите. Редица селища в района на Странджа и околностите на Месемврия са плякосани. В тези напрегнати мигове жителите на Анхиало са притеснени от приближаването на разбойническите водачи Арабоглу и Одаджиоглу Сейфула към града, и то в момент, когато Мустафа ага се намира далеч на север и не може да защити анхиалци. Съдбата обаче остава благосклонна към Анхиало и той не е разорен, което не може да се каже същото за околностите му. Там остават да действат дружините на главатарите Хюсеин и Исмаил, а пък Портата, от своя страна, очаква те да бъдат разбити от русенския аянин Тръстениклиоглу, когото в този момент правителството се опитва да приласкае.

През 1804 г. арменски търговци, представители на бургаската арменска общност, се оплакват до безпомощния султан от разбойническите нападения над Бургас. На следващата година кърджалийските банди правят пореден опит да разграбят Анхиало и Месемврия, но безуспешно. За сметка на това околните манастири изпитват гнева на бандитите, а голяма част от монасите погиват. По същото време Тръстениклиоглу овладява района около южночерноморските градове²⁾. Докъм есента на 1806 г. ситуацията в региона остава непроменена.

Годините 1807 – 1808 (които фигурират в нашия надпис) попадат в заключителния етап на кърджалийските размирици, който Вера Мутафчиева нарича „последно действие на анархията“ и хронологизира в периода 1807 – 1812 г³). Според Велко Тонев след смъртта на Тръстениклиоглу (убит през 1806 г.) стихийното положение в региона на Анхиалско постепенно се отдръпва и „настъпват по-спокойни дни“⁴). Това твърдение обаче е пресилено. Трудно може да се говори за каквото и да било спокойствие в империята, при положение че вътрешнополитическата ситуация в държавата е все още нестабилна, а през 1807 г. избухва и бунтът на ямаците (помощните еничарски войски)⁵). В официален доклад на Портата от 1810 г. се твърди, че властта все още няма контрол над Бургаско⁶). Също така трябва да се отбележи, че в периода 1797 – 1809 г. огромен брой поклонници от Анхиало, Бургас и Ченгене скеле посещават манастира Хилендар в Света гора⁷). Един от авторите на книгата „История на Бургас“ свързва поклонническия поток към Света гора с търсене на по-спокойно убежище, докато траят кърджалийските вълнения⁸).

За пълното разтълкуване на текста върху епиграфския паметник са нужни повече документални свидетелства за произхода му, както и за личността на Ахмед ефенди, споменат в него. Въпреки това надписът би могъл да бъде свързан с размирното положение край бреговете на Южното Черноморие през първото десетилетие на XIX век, а информацията в него да представлява ценен извор за историята на Анхиало и прилежащия му регион.

БЕЛЕЖКИ

1. По-подробно за епиграфските паметници, изписани на арабско писмо – вж. Венедикова, К. За личното в епиграфските паметници от османско време и за тяхното значение като исторически извор. – В: Личните документи като исторически извор. София, 1987, с. 177 – 198; *същата*, Епиграфски паметници на арабско писмо като извор за историята на мюсюлманската култура. – В: История на мюсюлманската култура по българските земи. Изследвания. Съст. и отг. Ред. Росица Градева. (= МЦПМКВ, Съдбата на мюсюлманските общности на Балканите, VII). С., 2001, с. 539 – 546.; Татарлъ, Ибр. Турски култови сгради и надписи в България. I – Годишник на СУ – ФЗФ. 1966.
2. Тонев, В. Преход към Нова епоха. – В: История на Поморие, ч. I – Анхиало от древността до Освобождението. П, 2000, с. 138 – 140; Мутафчиева, В. Кърджалийско време. Второ издание, С. 1993, с. 295 – 296; Иванов, М. Бургас от XVI до началото на XIX век. – В: История на Бургас, Б., 2011, с. 82 – 83.
3. Мутафчиева, В. Цит. съч., с. 355 – 380.
4. Тонев, В. Цит. съч., с. 140.
5. Садулов, А. История на Османската империя. Фабер – Велико Търново, 2000., с. 201.

6. Иванов, М. Цит. съч., с. 83.
7. Пак там; Тонев, В. Цит. съч., с. 146.
8. Иванов, М. Цит. съч., с. 83.

ONE OTTOMAN INSCRIPTION FROM THE EARLY XIX CENTURY IN THE CONTEXT OF THE HISTORICAL DEVELOPMENT OF ANHIALO REGION

Abstract. The Historical Museum of Pomorie kept remarkable epigraphic monuments from the Ottoman era. One of them could be related to the time of the "kurdjali riots" that affected the southern seaside region. The relationship between the marble slab inscribed with Arabic script and Anchialo region can be confirmed only if additional documentary evidence are found.

✉ **Mr. Dimitar Nitsov**
Curator of the "New and Modern History" Department
Municipal History Museum Pomorie
33A, Knyaz Boris I Str.
8200 Pomorie, Bulgaria
E-mail: dnitsov@abv.bg